

wikkeling van de Rotterdammers in het vierde kwart van de negentiende en het eerste kwart van de twintigste eeuw. De uitdaging lijkt aantrekkelijk genoeg. Er veranderde in deze periode veel, mede omdat Rotterdam aan het eind van de jaren tachtig beschikte over de goed bevaarbare waterweg, waarvan Van Gennep had gedroomd. Tegelijk bezat de stad een belastingstelsel dat op den duur rekening begon te houden met de verschillen in welvaart tussen de burgers van de stad. De kans op een nauwkeurige beschrijving van de plaatselijke welvaartsontwikkeling neemt daardoor toe. Een beschrijving die extra zal boeien doordat zij de jaren beschrijft waarin het begin viel van de Nederlandse industrialisatie⁴⁴) en de Maasstad zich ontwikkelde tot de grote transitostad, die vele generaties lang de trots en het schrikbeeld van de inwoners bleef.⁴⁵)

NOTEN

1) *Handelingen van den Gemeenteraad der Stad Rotterdam*, verslag van de gemeenteraadszitting van 9 november 1876, 130. In de vergadering zei Van Gennep letterlijk: '(...) ik Rotterdam lief heb en het gaarne met een goeden waterweg en elastieke financiën in rijkdom en aangenaamheid Amsterdam op zijde zou zien streven (...)'.
2) Zie Henk Visscher, *Rotterdammers op de trappen der historie*. Een onderzoek naar de sociale mobiliteit van gezinshoofden in Rotterdam rond 1880 (Rotterdam 1997), zie met name paragraaf 2.2 'De toetsing van de steekproef', 30 e.v..

3) *Ibidem*, 21-24.

4) *Ibidem*, 53.

5) Zie Joh. de Vries, 'Het censuskiesrecht en de welvaart in Nederland 1850-1917', in: *Economisch- en Sociaal-historisch Jaarboek 1971*, 188: 'Men kon dus ook door de sommering van de afzonderlijke aanslagen de census halen en bevoegd tot kiezen zijn'. Waarbij hij in een voetnoot stelde: 'Er is ook in de stukken die op de parlementaire behandeling betrekking hebben niets te ontdekken wat op het tegendeel van het hier betoogde kan duiden'.

6) Zie Boudien de Vries, *Electoraat en elite*. Sociale structuur en sociale mobiliteit in Amsterdam 1850-1895 (Amsterdam 1986) 165-166.

7) Zie A.E. Dekker e.a., *650 jaar belastingen in Rotterdam* (Rotterdam 1990) 106.

8) Zie voor de vaak vrekkige gemeentelijke politiek bijvoorbeeld Henk Visscher, 'De Rotterdamse zorg om de cholera in de jaren 1866 en 1867', in: *Sociologische Gids* (1998) nummer 4, 217-233, waarin de gemeentelij-